

SERİ B CİLT 33

SAYI 1 1983

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ARAHASILAT VERMEYE BAŞLAYAN SUN'İ ORMANLARIMIZ EKONOMİYE KATKIDA BULUNURKEN ARALAMALAR ÖNEM KAZANIYOR

Prof. Dr. İbrahim ATAY¹

I. GİRİŞ

1981 yılı sonu itibariyle orman teşkilatımızın, orman içi ağaçlandırmalar adı altında 458.082 ha., sun'î gençleştirme olarak 227.727 ha., hızlı gelişen tür ağaçlandırmaları olarak 104.157 ha. ve orman dışı ağaçlandırmalar olarak da 19.814 ha. olmak üzere ceman 809.780 hektar ağaçlandırma yapmış bulunduğu bildirilmektedir (ÜRGENÇ-BOYDAK, 1983). Bu sahaların önemli bir kısmı aralama çağına gelmiş, kıymetli arahasılat vermeye başlamıştır. Bu yazının amacı esas itibariyle mahdut sahalardan da olsa orman bakımını ihmal etmeyerek arahasılatın alınması zaruretine dikkatleri çekmektir. Arahasılat vermesini özlediğimiz sun'î orman sahalarımız bu kadar mı olmalıydı? konusu çok önemlidir ve bu yazının içine sığdırılamayacak kadar da geniştir. Ancak sonraki mütalalarımız'a dolaylı şekilde anlam kazandıracığı için şu hususların kısaca hatırlatılmasında da yarar vardır.

- «Geçmiş yıllarda yapılmış olan ağaçlandırmaların miktarı olması lâzımgelenin altında kalmıştır. Ağaçlandırmaların biraz daha yüksek düzeyde gerçekleştirildiği son 5 yıllık periyodun dikkate alınması durumunda dahi yıllık ortalama ağaçlandırma faaliyeti 59.420 hektarla düşük bir düzeyde kabul edilebilir. Bu durumda, yangın ve diğer tahribatlar sonucu mevcut ormanlarda bir azalmanın olmaması hâlinde dahi, bozuk ormanların ağaçlandırmalar yoluyla verimli hâle sokulması 150 yılı aşkın uzun bir zamanı gerektirecektir» (ÜRGENÇ-BOYDAK, 1983).
- Hergeçen gün orman ürünlerine olan ihtiyacımız süratle artmaktadır. Yalnız SEKA'nın 1995 yılı odun gereksinimi 14 milyon metreküp olarak hesaplanmaktadır. Bu miktar, halihazır toplam üretimimizin 2 katı kadardır (VURMA, 1983). Bir başka kaynağa göre (HINCAL, 1981) Türkiye'nin 1983-1995 yılları arasında talep artışı kerestede % 9, parkede % 8.4, kontrplakda % 6.2, ambalajda % 3.7, lif levhada % 5.2, yonga levhada % 4, mobilyada % 7, kaplamada % 12.5, kağıtta % 10 olacaktır. Ayrıca son yıllarda petrol fiyatlarında meydana gelen hızlı ve devamlı artış ve temininde ekonomik, politik nedenlerle karşılaşılan güçlükler, yakacak odun sorununu da çok geniş boyutlara itmiştir.

¹ İ.Ü. Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Silvikültür Anabilim Dalı Başkanı.

— Bugün artık bir darboğaza girilmekte olduğunun anlaşılması, tedbirleri de artırmaya başlamıştır. Eskiden ağaçlandırmalar, miktarının yetersizliği bir yana, tesis amacı salt orman ürünü elde etmeden çok yeşil Türkiye ideali çerçevesinde çeşitli amaçlarla yapılıyordu. Bugün de hiç şüphesiz ormanın çok yönlü yararları daima amaçlar içindedir fakat orman ürünü elde etme önemini artırmış, mevcut türlerin artımları dahi kafi görülmeyerek hızlı gelişen türlerle Endüstriyel plantasyonlar tesisi güncellik kazanmıştır. Salt orman ürünlerine duyulan ihtiyaç nedeni ile Endüstriyel ağaçlandırmalar, bugünkü anlamda olmasa da Madendireği ihtiyacının karşılanması konusunda ilk defa bahiskonusu olmuştur (TURAN, 1981).

Bu çok kısa fakat önemli hatırlatmalarla bir kez daha anlıyoruz ki orman alanlarını, orman verimini artırma olanaklarımız, gayretlerimiz sınırlı ve yavaş seyrederken, orman ürünlerine olan gereksinimimiz artan nüfus ve gelişen teknolojinin sonucu süratle artmaktadır. Öyle bir noktaya gelmiş bulunuyoruz ki, dünya kadar çeşitli nedenlerle ihmal edilmiş bulunan orman bakımı artık yapılmalı, bunun neticesi olarak arahasılat da millî ekonominin ihtiyaçlarına tahsis edilmelidir.

II. TÜRKİYE ORMANCILIK TATBİKATINDA ARALAMALARIN GEÇMİŞİ

Doğal Gençleştirme çalışmaları gibi, Orman Bakımı da Türkiye ormancılığında ihmal edilmiş bir konudur. Türkiye ormanları hâlen bakımsız ormanlar vasfını muhafaza etmektedir. Gerçekte bakımın bilimsel esasları 1950 li yıllardanberi yapılagelen çok sayıda mesleki toplantı ve ekskürsionların en aktüel konusu olmasına rağmen, özlenen düzeyde geniş bir uygulama gözlenememektedir. Geçmişteki bu duruma çok çeşitli mazeretler gösterilmiştir. Bunlar arasında en önemlileri olarak, ince çaplı arahasılatın değerlendirilememesi ve amenajman planlarının bağlayıcı hükümleri gösterilmiştir. Bunlardan amenajman planlarına dayalı olan son amenajman planları yapılırken bölme etası yerine seri etası verilir olmakla ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Öteki mazeret yani arahasılatın değerlendirilememesi endişesi ise, Girişte belirttiğimiz hususlar ve bu makalenin yazılmasına vesile olan aşağıda izah edilecek olan Keşan örneği dikkate alındığında önemini kaybetmiş veya etmektedir.

III. ARALAMALARIN KAZANDIĞI ÖNEM VE KEŞAN ÖRNEĞİ

Ekonomik zorunluluklar silvikültürel uygulamalarda itici bir güç olmaktadır. Gerçekten, yukarıda da ifade edildiği üzere, aralamalar ormancılık uygulamalarımızda bugüne kadar arzu edilen vüsatte yer almaz iken, ülkemizin odun açığı, ince odun materyali işleyen sanayinin güç durumda kalmasına neden olması ve yacacak odunun dahi büyük değer kazanmasından sonra, bahiskonusu ihtiyaçların en yoğun olduğu bölgelerden biri olan Çanakale çevresinden başlatılmak üzere geniş bir aralama kesimi planlamayı öngörülmüştür. Zira Çanakale Orman Başmüdürlüğü orman sınırları içerisinde merkezini Korudağ teşkil eden 63.000 hektarlık bir plantasyon sahasının mevcut olduğu belirtilmektedir (ANONYMOUS, 1982) ve bunların önemli bir kısmı değerlendirilebilecek arahasılat vermeye elverişli bir yaşa gelmiştir. Ayrıca bu meşcerelerin devamlılığı, gelişmelerinin emniyet altına alın-

maları, yangın tehlikesinden korunabilmeleri, ve orman estetiği bakımından mutlaka gelişme çağlarına uygun gerekli bakım tedbirlerinin alınmasına zaruret vardır. Bunun dışında, adıgeçen bölgenin, öncede işaret edildiği üzere, hammaddeye en çok ihtiyaç duyulan büyük şehirlerin yakınında, anayolların çevresinde, iklim koşulları itibarıyla bakım çalışmalarının yılın hemen her mevsiminde yapılmasına uygun bir mütakada bulunması, öncelikle ele alınmasında bir başka gerekçeyi oluşturmaktadır. Bugün Aralama kesimlerine konu olan plantasyon sahalarında ilk tesis çalışmaları 1961 yılından önce başlamıştır. Zamanın İstanbul Orman Bölge Başmüdürü Kemal Günen, Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu Keşan mütakasında yaptıkları inceleme gezisinde yörenin bozuk Kızılcım ormanlarının acilen ele alınması gerektiğini görmüşler ve Genel Müdürlüğe öneride bulunmuşlardır.

Orman Genel Müdürlüğü, Korudağ bölgesi ormanlarının maden direği elde etme gayesi ile işletilmesi hususunun incelenmesini Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu ve Prof. Dr. İsmail Eraslan'dan rica etmiştir. Öğretim üyeleri bölgedeki tetkik ve incelemeleri sonunda hazırladıkları 10/4/1962 tarihli raporda mütaka ormanlarını tanıttıktan sonra uygulanacak teknik ve idari tedbirleri saptamışlardır. Rapor, Korudağ ormanlarında idare amacının «yüksek nisbette maden direği ve bunun yanında muayyen nisbette çeşitli ebattaki tomruk yetiştirme» olmasını (SAATÇIOĞLU - ERASLAN, 1962) uygun mütalea etmiştir. Mevcut bozuk ormanın uzaklaştırılarak sahanın sun'i olarak gençleştirilmesinde - ağaçlandırılmasında Kızılcım'ın temel meşcereyi oluşturması, yetiştirme muhiti özelliklerine göre Meşe ve diğer uygun yapraklıların belirli oranlarda karışma sokulması istenmiştir. Keşan yöresinde Ağaçlandırma çalışmaları, Dokuzdereler, Keltepe, Topçamlar, Sazlıdere, Adilhan, Çınarlıdere, Helvatepe olmak üzere 7 seride yapılmış ve yapılmaktadır. İlk çalışma 1963 yılında Dokuzdereler serisinde 47 hektarlık sahada gerçekleştirilmiş, 1977 yılı sonu itibarıyla 9252 hektara ulaşmıştır (ODABAŞI, 1981).

Çanakkale Orman Başmüdürlüğü orman sahasında 63.000 hektarı bulan geniş, bakıma konu, meşcereler içinde önemli bir kısmının değerlendirilebilir arahaslat vermeye elverişli yaşa gelmiş bulunması ve buralarda entansif şekilde aralama çalışmalarına gecikmeden girilmesi, ağaçlandırma politikasına da yeni bir ufuk açabilir. Zira bugüne kadar yapılagelen ağaçlandırma propogandaları daha çok ormanın para ile ölçülemeyen yararlarına dayanırılmış, «yeşil Türkiye ideali» etrafında toplanmış iken, bugün bu plantasyon alanlarından elde edilecek önemli miktarlardaki arahaslat, ağaçlandırmaların ekonomik hasıla bakımından da ne denli önemli yararlar sağlayabileceğinin ilk örneklerinden olacaktır.

Başkanlığımızda bilim dalımızın bazı öğretim üyeleri ve orman teşkilatımızın konu ile yakından ilgili yetkililerinin Çanakkale Başmüdürlüğünde yaptığı toplantı ve Keşan yöresindeki tatbikat sonunda yörede bakım çalışmalarının aşağıdaki esaslar içersinde yürütülmesi uygun görülmüştür :

1. Bakım çalışmaları, Başmüdürlük, İşletme ve Bölge düzeylerinde yapılacak bir organizasyon içinde yürütülmelidir.
2. Bakım çalışmalarının yürütülmesinde Bakım Blokları düzeni kurulmalıdır. Bu düzen kurulurken meşcerelerin gelişme çağlarına göre sıklık ve direklik çağındaki meşcereler için beş yıllık dönüş süresinin kabulü uygun olacaktır. Bakım Blokları dışında kalan gençlik çağındaki meşcerelerde gençlik bakımının gerekli ted-

birlerini eksiksiz ve zamanında almalıdır. Gençlik çağında kültür bakımı önlemlerinin sabit bir süre ile sınırlanması veya geciktirilmesi sakıncalı olabilir.

3. Keşan mıntıkası Kızılcım plantasyonlarında ilk etkin meşcere bakım çalışmaları sıklık çağının sonu ile sıklık çağının başlangıcı safhasında yapılmalıdır. Yetiştirme muhiti koşullarına göre bu safha 12 - 20 yaşlar arasında başlamaktadır.

4. İlk müdahale sıklık bakımının ihmalinden doğan meşcereye girişi ve çalışmayı zorlaştırıcı, yangın tehlikesini arttırıcı durumun giderilmesi amacına yönelik, insan boyunu geçmeyen yükseklikteki kuru dallar ve var ise sarılıcı bitkilerle başkaca diri örtü uzaklaştırılmalıdır. Bu arada yapraklı ağaç türleri mutlaka korunmalı, gerekli bakımları yapılarak onların kültürel yararlarından azami ölçüde istifade olanakları aranmalıdır.

5. Araştırma sonuçları ve halen yapılagelmekte olan uygulamalara göre kesim tekniği, gematik aralama ile selektif aralamanın kombinasyonu şeklinde olmalıdır. Bu kombinasyonun çeşitli seçeneklerinden en uygunu ağaç sayısının 1/3 - 1/2 sini çıkarmayı öngören, sıralar üzerinde iki veya üç ağaçtan birini çıkararak yapılan uygulamadır. Bu işlem yapılırken ağaçların sıralararası değil, sadece sıralar üzerindeki mücadele durumu gözönünde bulundurulmalı ve selektif bir düşünce ile kötü vasıflı ve mağlup gövdelerin alınması esasından hareket edilmelidir.

6. Bu kesim tekniği ilk müdahaleler için gereklidir. İkinci müdahaleler büyük ölçüde selektif aralama esaslarına göre yapılacaktır.

7. Kesim materyalinin bölmeden çıkarılmasının nasıl yapılacağı kesim başlamadan önce ilgili bölge şefi tarafından kararlaştırılmalıdır. Bu amaçla takriben her 100 metrede bir 2 - 4 metre genişliğinde bakım patikaları açılır. Yamaç meyilli % 30'un üzerinde olan sahalarda traktör yolu standart ve esaslarına uygun geçici yollar yapılabilir.

8. Gerek yapay ve gerekse doğal gençleştirme alanlarında yol şebekesi ve yangın emniyet yolu ve şeritleri öncelikle planlanmalı ve inşa edilmelidir. Mevcutlarda ıslah edilmeli ve noksanları giderilmelidir. Bu iş için araç gereç ve personel yönünden gerekli önlemler alınmalıdır.

9. Halen geniş sahaları kapsıyan, etkin bakım müdahalelerine muhtaç meşcerelerin bulunduğu bölgelerle ilerde aynı duruma gelecek bölgelerin teknik personel, araç ve gereç ihtiyacı gözönünde bulundurularak bugünden mevcut kadronun takviyesi ile gerekli araç ve gerecin temini, önerilerin gerçekleşmesi için zorunludur.

10. Bakım çalışmaları ile elde edilen materyalin kabuklu olarak değerlendirildiği ve bunların uzun süre istifte kalmasının kabuk böceklerinin kitle üremesine neden olacağı gözönünde bulundurularak üretilen materyalin en geç bir ay içerisinde istiflerden taşınmasını sağlayacak tedbirler alınmalı, anlaşmalar yapılmalıdır. Ayrıca genç meşcereleri tehdit eden hertürlü böcek afetine karşı mücadele planlanması için gerekli önlemler alınmalıdır.

11. Orman Genel Müdürlüğünün ilgili daireleri arasında işbirliği yapılarak ödenek yönünden ve idari bakımdan gerekli önlemler alınmalı ve aktiviteyi sağlamak için zamanında uygulamacıya intikal ettirilmelidir.

KAYNAKLAR

- ANONYMOUS, 1982. Çanakkale Orman Bölge Başmüdürlüğü Kızılcam plantasyon ormanlarında aralama çalışmalarına ilişkin Rapor.
- HINCAL, A., 1981. Orman Ürünleri Sanayii Genel Müdürlüğü'nün Hızlı Gelişen türlerle yapılan ve yapılacak olan Endüstriyel ağaçlandırmalardan elde edilecek ürünlerin endüstride kullanılması ile ilgili görüşler. 21 - 26/9/1981 tarihlerinde Keşken'de yapılan «Türkiye'de Hızlı Gelişen Türlerle Endüstriyel Plantasyonlar Simpozyumu» na sunulan tebliğ.
- ODABAŞI, T., 1981. Korudağ Kızılcam plantasyonlarında meşcere bakımı üzerine araştırmalar. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 31, Sayı 1.
- SAATÇIOĞLU, F. - ERASLAN, İ., 1962. Keşan Bölgesi Korudağ serisi Kızılcam Ormanlarının Maden direği gayesi ile işletilmesi imkanları hakkında Rapor.
- TURAN, H., 1981. Türkiye'de Hızlı Gelişen türlerle Endüstriyel Ağaçlandırmaların tarihçesi. 21 - 26/9/1981 tarihlerinde Keşken'de yapılan «Türkiye'de Hızlı Gelişen Türlerle Endüstriyel Plantasyonlar Simpozyumu» na sunulan Tebliğ.
- ÜRGENÇ, S. - BOYDAK, M., 1983. Türkiye'de Fidanlık ve Ağaçlandırma Çalışmalarının Gelişim Seyri ve Genel Kritiği. Türkiye Ormancılığının Genel Durumu Semineri'ne tebliğ olarak sunulmuştur.
- VURMA, Y., 1983. Ülkemizde Ağaçlandırmanın önemi bu konu üzerine öneriler. Türkiye'de Ormancılığın Genel Durumu Seminerine tebliğ olarak sunulmuştur.